

Imatge aèria de la desembocadura del Ter.

Per una nova gestió de les aigües del Ter

Narcís Prat

Tant o més necessària que l'energia, la crisi de la qual ens va colpir tots ara fa uns anys, és l'aigua que fem a les nostres cases, indústries o per regar. Als països desenvolupats la despesa per càpita està al voltant dels 300 o més litres per persona i dia. A Catalunya l'ús urbà està al voltant de 200 litres per persona i dia (inclou l'ús domèstic i també part de l'industrial).

L'existència o no d'aigua i les possibilitats de la seva utilització són claus per al desenvolupament de la societat moderna.

L'aigua, a diferència de l'energia, (si més no de la forma que avui es gestiona aquesta) és un recurs natural renovable i per tant és fàcil de calcular els límits de la seva utilització en un territori determinat.

L'ús creixent de l'aigua per l'home comporta una intervenció cada vegada més gran en el seu cicle natural de forma que el medi natural pot resultar molt alterat. La construcció d'embassaments per a la regulació dels cabals, l'extracció d'aigües subterrànies, la derivació d'aigua, els transvasaments a petita i gran escala, la pol·lució després de l'ús, l'evapotranspira-

ció associada als regadius, tot porta a la disminució dels cabals dels rius (poques vegades a l'augment) i a la modificació del règim normal del riu, en definitiva, a la pèrdua del funcionament «natural» del propi riu. Aquesta modificació pot en última instància fer desaparèixer un riu.

La gestió de les aigües a Catalunya

La gestió de les aigües a Catalunya es regula pel recent Pla de les conques interiors de Catalunya. En ell es fan unes previsions de l'aigua que s'ha d'usar en el futur a les diferents subconques i les inversions necessàries per garantir una política hidràulica que permeti assolir els objectius del pla. Així, per al Ter es preveu que la regulació de cabals per al 1995 sigui de 592 hm³/any, dels quals 137 s'haurien d'usar en la pròpia conca (el 1989 l'ús era de 104,5) i 211 hm³/any seran transferits cap a la zona centre de Catalunya (més o menys com ara). El Ter, sens dubte, és un element clau per mantenir el funcionament de Catalunya.

Les obres a realitzar en aquests anys són construcció d'embassaments, canalitzacions, plantes de sanejament o millores d'abastament. Les actuacions que podríem considerar dirigides cap al manteniment dels ecosistemes naturals són inexistent o contemplades dins del capítol de diversos que té una importància mínima en el pressupost global (menys d'un 5%). La majoria de les inversions es dirigeixen a transformar el medi ambient en profit de l'home maximitzant l'ús de l'aigua com a recurs però sense tenir en compte res més. La majoria de les obres previstes es poden considerar com a molt destructores dels ecosistemes naturals i es realitzaran sense la voluntat de combinar de la forma més efectiva l'explotació del recurs i la conservació del medi.

Tot plegat prové de la nostra visió de la naturalesa. Ens situem fora i observem la natura com a un element més del nostre entorn, la valorem com el cotxe o la rentadora i pensem que si s'espatlla l'hem de portar a arreglar a l'especialista, però no ens adonem que formem part d'ella i que a la llarga la seva destrucció generarà la nostra, només cal veure la conca del Ter.

Inventari de degradacions

La situació general dels diferents ecosistemes en el riu Ter i les degradacions que pateixen actualment, com a resultat de la gestió actual, poden resumir-se així:

Rius de muntanya i capçalera (parts altes del Ter i el Freser fins a Ripoll):

- Minicentrals hidroelèctriques, les que hi ha i les que es preveuen.
- Les centrals de les colònies tèxtils que deixen el riu sec.
- Ús turístic preferencial dels recursos aquàtics, (pistes d'esquí, rafting, canons de neu).
- Contaminació i abocadors (com en produeix Setcases o Camprodon).
- Alteracions a causa de la desforestació.

Tram mitjà abans dels embassaments (de Ripoll a Roda de Ter)

- Canals de les centrals tèxtils, un darrera l'altre sense interrupció, que deixen seca la llera del riu.
- Contaminació de tipus urbana, agrícola i industrial.
- Abstracció d'aigua per a regadiu (poc important).
- Canalització i destrucció de la plana al·luvial, especialment a les poblacions i per fer carreteres.

Rius mediterranis afluents en aquesta zona i altres (Sorreig, Ges)

- Ús de l'aigua per a consum industrial fins a secar la llera i desaparició de fonts i deus.
- Contaminació fins a deixar la llera com a col·lectora d'aigües residuals.
- Contaminació pels sucus de les granges de porcs i escorxadors.
- Invasió de la llera, especialment per a usos especulatiu.
- Sobreexplotació d'aqüífers per als pous.

Embassaments de Sau, Susqueda i El Pasteral

- Eutrofització.
- Ús turístic sense control.

L'estany de Banyoles

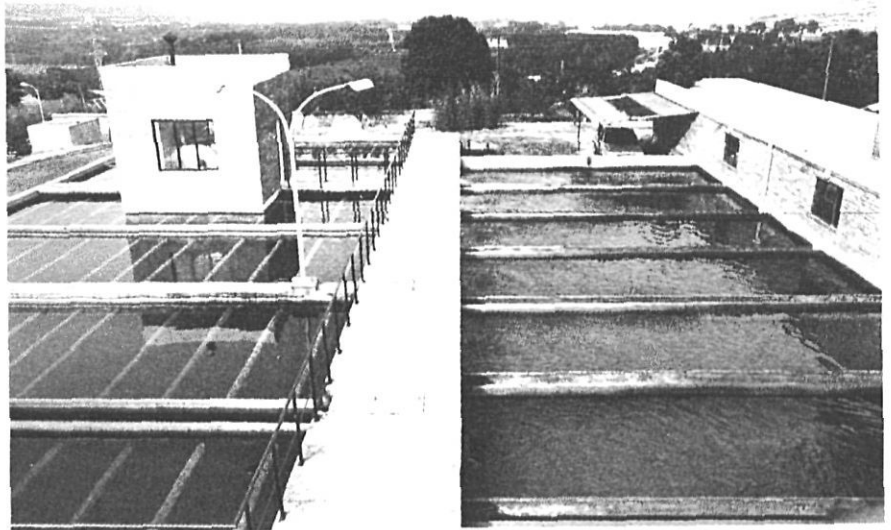
- Pol·lució i inici d'eutrofització, incloent aportacions puntuals (ramaders) o difusos (agrícoles).
- Sobreexplotació dels aqüífers?
- Modificació del perímetre amb efectes desconeguts i urbanització de les vores a causa de les olimpíades.

Tram final del riu (des d'El Pasteral)

- Efecte de la regulació (nivell de sortida de l'aigua).
- Contaminació urbana i industrial per falta de depuració.
- Derivacions per regar (molt importants i encara se'n volen fer més).
- Transvasaments a Barcelona i Girona.
- Canals de les centrals tèxtils que deixen el riu sec.
- Canalització i destrucció de la plana al·luvial.
- Entrada d'afluents i rius molt pol·luïts (la claveguera de la Torras, el Terri).

Ecosistemes aquàtics costaners (Aiguamolls de Pals)

- Dessecació.
- Eutrofització.
- Salinització.
- Urbanització.
- Freqüentació turística.

És evident que aquestes, i d'altres que ens deixem, continuaran afectant greument el Ter en el futur. La previsió de gestió pels noranta ens fa creure que l'any 2000 molts dels rius mediterranis que van al Ter estaran secs i només faran de col·lectors de les avingudes i els que portaran aigua serà resultat dels fluxos residuals de les depuradores. Tot fa pensar a més que si hi ha alguna inundació, la majoria es canalitzaran (que és el que sempre demanen els ajuntaments) amb el que les poques planes al·luvials que avui encara es conserven (com l'esplèndida que hi ha a Anglès) es poden perdre. Al darrera d'aquesta destrucció hi ha sempre processos especulatius.

Als embassaments de Sau i Susqueda la situació no pot ser pitjor, pel que la depuradora de Vic i la de Manlleu seran un factor de millora segura, però no tant com caldria si no es prenen mesures complementàries (control dels sucus ramaders, prohibició de l'ús de detergents amb fosfats).

Per als ecosistemes litorals (aiguamolls de Pals), molt ens temem que la seva sort final és, o bé convertir-se en parcs per als visitants i, per tant seran sistemes més propers a una bassa d'ànecs que no pas a un ecosistema amb un funcionament natural (com està passant als aiguamolls de l'Empordà), o bé seran dessecats per als camps de golf o les urbanitzacions com insistentment demanen alguns grups especuladors de la zona de la costa.

Necessitat d'una altra visió de la gestió de l'aigua

Tanmateix la gestió de l'aigua no hauria de contemplar el seu ús només com a recurs i hauria d'entendre el seu paper en els ecosistemes naturals. Per això s'hauria de tenir una visió més àmplia (la de la conca i no només el riu) i passar del domini i explotació actual a una gestió ecosistèmica. Què volem dir amb això? Per a una veritable gestió que posi el medi al nivell que la utilitat econòmica, una política de l'aigua hauria de tenir sempre en compte:

1. La conca hidrogràfica com a unitat.
2. La interdependència de la terra i l'aigua.
3. La continuïtat del cicle hidrològic.
4. Que la raó principal de la gestió ha d'ésser mantenir la salut i la productivitat dels ecosistemes aquàtics.
5. Qualsevol projecte de desenvolupament que empri aigua ha de tenir en compte de forma sistemàtica els riscos ambientals i les incerteses.
6. S'ha de considerar el valor intrínsec dels fluxos naturals dels rius.
7. S'ha d'aplicar el principi de qui més usa més paga.
8. Hi ha d'haver sempre participació pública en els processos de decisió.

Seguir aquests principis ens portaria inevitablement cap a una política de gestió de l'aigua que situaria l'home dins de la natura i en harmonia amb ella i és la que voldríem veure reflectida i aplicada al Ter. Per això el que ens cal és una estratègia que ens apropi a una altra concepció de la natura i a valorar-la millor. Ens convé examinar i canviar

les nostres actituds davant dels problemes derivats de la gestió de l'aigua.

Una estratègia per solucionar els problemes ambientals

És evident que la millor estratègia per solucionar els problemes ambientals i la més coneguda és la que se'n diu el desenvolupament sostingut. Es tracta que l'home i la natura s'entenguin i que el desenvolupament no faci perdre el valor natural del nostre entorn. Hauríem de passar de la gestió ambiental en un context polític determinat, a una gestió política amb un concepte ecosistèmic de l'ambient. Els polítics han de ser forçats a tenir en compte les realitats ecològiques i aquestes no s'han d'ajornar per consideracions purament econòmiques.

Els criteris per a una aproximació ecosistèmica a la gestió de la natura són:

1. Integració del coneixement de tots els elements d'una regió, síntesi necessària per preveure, mesurar i adaptar-se als canvis que comporta, més recerca científica que ens permeti millorar els coneixements del nostre entorn i molta educació ambiental per disseminar la informació.
2. Perspectiva holística, global de tota la regió i fins i tot dels possibles efectes a nivell global de la biosfera de totes les activitats implicades.
3. Accions ecològiques. O sigui, que tenen en compte la connectivitat entre els elements del sistema i dels ecosistemes adjacents i també, fent molta atenció a la conservació i reciclatge, dels recursos naturals.

4. Accions d'anticipació. Que requereixen molta prudència ja que els models predictius gairebé mai són prou fiables.
5. Accions ètiques. Fer amb els sistemes el que voldries que et fessin a tu. Implica promocionar a tots nivells la participació ciutadana.

En els darrers anys la consciència que estem arribant a un punt crític en les nostres relacions amb el medi ambient ha anat augmentant a Catalunya i cada vegada es valora més la qualitat de vida respecte a la «quantitat». A poc a poc es va desenvolupant el que es diu una consciència ecològica tot i que encara hi ha molta confusió al respecte. Això va determinant actituds diferents de la gent enfront del medi ambient i dels problemes que es plantejen. D'una forma senzilla es podrien descriure les actituds respecte a la natura en quatre punts:

4. Canvi dels usos del territori i del tipus de desenvolupament de la zona que ens porti a poder viure amb els recursos propis de la conca i a disminuir fins i tot el consum actual.

— *Contaminació*

1. El «progrés» abans que res.
2. Que es posin les depuradores que calguin.
3. Depurar les aigües i millorar els processos productius perquè es gastin menys aigua i es pol·lucioni menys.
4. Gestió integral de tota la conca i de tots els recursos, no només aquàtics.

— *Cabals mínims i pèrdua de l'aigua al mar.*

1. No es pot deixar perdre una sola gota d'aigua al mar.
2. Quan tinguem solucionades les necessitats de boca en parlarem. Hem de fer més embassaments per tenir més reserves.
3. La depuració i millor gestió de l'aigua ens permetran gaudir d'uns

4. Aquífer com a reserva, funcionalment tan natural com sigui possible.

— *Extraccions d'àrids*

1. La construcció és el motor de Catalunya, no es pot parar.
2. Fer l'extracció i una restauració posterior.
3. Avaluació de la taxa d'explotació necessària i regeneració acurada. Evitar que s'hi tirin runes.
4. Manteniment de les necessitats pròpies de la conca, recerca de nous materials per evitar noves extraccions.

— *Ocupació del territori*

1. El desenvolupament és imparable i no s'ha de posar fre a la iniciativa dels catalans.
2. Sempre podem guardar alguns trossos (parcs naturals) per saber com era tot això abans.
3. Ordenació del territori i definició progressiva dels seus usos d'acord amb els canvis actualitzats de les demandes i necessitats, reserven sempre una quota important per als espais naturals.
4. Límits al creixement. Creixement sostenible. Viure d'acord amb la natura amb els mínims propis d'una societat industrial.

1. EGOISTA, IRREFLEXIVA
2. PEDAÇOS, TAPAR FORATS
3. AMBIENTAL,
4. ECOSISTÈMICA, GLOBAL

L'HOME DOMINA el recurs
L'HOME EXPLOTA I CONTROLA
L'HOME I EL SISTEMA (CASA)
L'HOME DINS EL SISTEMA (LLAR)

La primera és el típic «tantmenfisme» propi de la irreflexió. La segona és la política de buscar remeis sense aprofundir en les causes i tractant els recursos per separat. La tercera pretén una gestió més integral dels recursos sense qüestionar però el fons, el model de desenvolupament. La quarta opció és la més valenta i porta a una gestió integral de tots els recursos i a qüestionar el tipus de desenvolupament que convé a una part del territori.

Les quatre respostes possibles

Les nostres respostes a les preguntes que planteja la gestió de l'aigua a la conca del Ter ens diran clarament quina és la nostra actitud. Ens en podríem plantejar algunes i veure quines serien les quatre respostes segons les actituds definides més amunt:

— *Falta aigua a la conca del Ter?*

1. Si en falta que ens la portin d'on sigui i com sigui.
2. Les solucions que calguin que impedeixin que deixi de rajar l'aixeta.
3. Afavorir el reciclatge i augmentar l'estalvi.

fluxos residuals i definir uns cabals mínims.

4. La millor gestió de les masses forestals i la conservació del sòl afavorirà la regeneració hídrica de la conca. El cabal mínim és una prioritat.

— *Riuades*

1. Canalitzar els rius i així l'aigua passarà de pressa.
2. Canalització estètica, fem un passeig.
3. Canalització que permeti el seu ús i millori la gestió. En els casos que hi hagi una plana d'inundació suficient no caldrà canalitzar el riu.
4. Manteniment del funcionament natural de la plana d'inundació. Regeneració d'un front verd continu (fins i tot dins de les ciutats) que permeti acostar el riu a l'ecosistema original.

— *Sobreexplotació i contaminació dels aquífers*

1. Si hi ha prou aigua no cal preocupar-se.
2. Depuració de les aigües, regulació de l'aigua que es treu (aplicar la llei d'aigües).
3. Aplicació de principis de solidaritat i fer-los complir.

El tombant de l'any 2000

És evident que a Catalunya moltes actituds no han passat del «tapaforats» tant a nivell personal com de l'administració. Les actituds aniran canviant en els propers anys, sobretot per acció de la nostra entrada a la CEE i per la pressió i conscienciació dels ciutadans. Dissortadament arribarem tard per salvar moltes coses i em penso que no passarem de la tercera actitud i encara gràcies. Esperem que no ens toqui contemplar un Ter ple de depuradores però sense aigua. Esperem també que puguem seguir gaudint del bosc de riba que dóna continuïtat a la vida al voltant del riu i que no ens haurem de conformar amb murs de formigó. Si aconseguíssim millorar la qualitat de l'aigua, mantenir uns cabals mínims i respectar els boscos de ribera en els propers 10 anys, es podria salvar el nostre riu per a les generacions futures. El tombant del 2000 serà un bon moment per reflexionar a veure en quina situació estem.

Narcís Prat pertany al Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona.